

Comunitatea rurală din perspectiva locuitorilor ei și a administrației locale

Adela Elena Popa

Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

Abstract : *The article analyses how people of rural Romania and local administrations relate to the community they belong to. The method used is secondary analyze on databases from three researches on Romanian rural life, with national representatives samples : Rural Barometer 2002, 2005, 2007. The last two of them are focused on the resident people image of community and the first one catches the image of community from the local administrations point of view. After reviewing the theoretical background on community concept and after giving an operational definition of community, the article analyses items relevant for community life, which can be distributed in three dimensions : relational social capital in community ; community collective action ; and people's interest and information on community problems and local administration initiatives.*

Keywords : community, social capital, collective action, local administration

Cuvinte-cheie : comunitate, capital social, acțiune colectivă, administrație locală

Ne-am propus să analizăm modul în care se raportează la comunitate locuitorii satelor românești și administrația locală din mediul rural, intervalul luat în analiză fiind perioada 2002-2007. Conceptul de comunitate este unul îndelung discutat și analizat astăzi, controversat, criticat pentru ambiguitatea lui (tot mai multe fenomene sociale sunt incluse în sfera noțiunii de comunitate), și uneori discreditat, prin mutarea atenției pe fenomenele și procesele sociale globale, în detrimentul celor locale. Bauman (2000, 9) vorbește despre „spargerea” comunității, prin pătrunderea tot mai puternică a elementelor de modernitate în universul rural, prin individualizarea produsă de modernizare, care au deteriorat acel sentiment de înțelegere reciprocă ce formează esența comunității. Cu toate acestea, potențialul ideii de comunitate este departe de a fi epuizat. În condițiile în care se vorbește astăzi tot mai mult despre dezvoltare comunitară, despre identitate colectivă, culturală

sau etnică, despre apartenența la comunitate ca modalitate de adaptare la schimbările rapide ale lumii în care trăim, în acest context, comunitatea reprezintă încă o idee și o realitate extrem de seducătoare. Într-o lume în care trăsătura caracteristică a devenit superficialitatea legăturilor umane, comunitatea vine cu o promisiune de recuperare a afectivului, a umanului, a atașamentului față de valori comune și a unei înțelegeri reciproce implicite între oameni.

Întrebările relevante pentru această temă la care ne-am propus să găsim un răspuns ar fi următoarele : în ce măsură există în barometrele rurale date relevante pentru comunitate ; care sunt indicatorii, disponibili în cercetările empirice recente, care ilustrează percepția asupra comunității, forța și consistența comunității ; și dacă se pot face comparații între regiunile și ariile culturale ale României legat de viața comunitară. Pentru a răspunde la aceste întrebări, am realizat o serie de analize

secundare pe Eurobarometrul Rural 2002, 2005 și 2007 (capitolul de metodologie și anexa 1). În ultimele două dintre ele este surprinsă imaginea comunității prin prisma locuitorilor ei, iar în primul imaginea comunității din perspectiva administrației locale.

Perspectivă teoretică actuală în studiul comunității

După ce au debutat cu metode caracteristice monografiei (realizate de antropologi ca R. Redfield și M. Gluckman), începând cu anii '20-'30 studiile comunitare au devenit foarte frecvente în antropologie și sociologie. Comunitatea a devenit un concept foarte atractiv, datorită valorii lui simbolice ce trimite la calități umane extrem de dezirabile, care sunt potențate de apartenența la o comunitate. Începând cu 1920 există, cinci paradigme/discipline în cadrul cărora se încadrează cea mai mare parte a analizelor dedicate comunității: ecologia umană, perspectiva funcționalistă, perspectiva conflictualistă, abordarea psihologiei sociale și analiza de rețea.

Interesați de problema comunității, Robert Park și elevii săi au dezvoltat în cadrul Școlii de la Chicago ecologia umană. Conceptul de ecologie umană este interesat de modul în care se realizează interacțiunea socială în relație cu spațiul, mediul și cu resursele materiale. Este cea mai veche paradigmă în cadrul căreia a fost analizată comunitatea, una din trăsăturile care o evidențiază față de celelalte fiind faptul că ea apelează nu doar la explicații specifice sociologiei, ci și din domeniul biologiei, geologiei sau fizicii. Spre deosebire de celelalte patru perspective, care sunt construite pornind de la contribuțiile teoretice europene din sociologie, ecologia umană este de sorginte americană. Referințe tangențiale sunt făcute doar la ideile lui Darwin și Spencer, în încercarea de a explica problema competiției (și cooperării) comunitare. Ecologia umană a debutat prin studiul zonelor rurale, extinzându-se ulterior, prin contribuția lui Robert Park, și la studiul comunităților urbane. Ecologia umană vede comunitatea

ca fiind structurată pe două nivele: unul biotic, ce cuprinde forțe subsociale și se referă la aspecte ce țin de climă sau mediu și un nivel social. O definiție a comunității specifică ecologiei umane și care evidențiază trăsăturile esențiale ale comunității ar fi: „o populație, organizată teritorial, mai mult sau mai puțin înrădăcinată în spațiul pe care îl ocupă și ai cărei indivizi trăiesc în relație de interdependență reciprocă, care este simbiotică, mai degrabă decât societală”. (Robert Park 1952, *apud* Linda Stoneall, 1983, 67). Ecologia umană își extrage multe din ideile ei prin comparația între comunitățile umane și cele subumane (plante și animale) și privilegiază aspectele legate de interdependență, simbioză, de competiție pentru supraviețuire, fiind interesată de colectivități și nu de indivizi luați separat. De asemenea, ecologia umană pune accent pe aspecte legate de distribuția resurselor naturale, pe caracteristicile spațiale ale comunităților, preferând metaforele de factură biologică pentru a explica procesele specifice din cadrul comunităților. Comunitatea este văzută ca un agregat uman supus unor cicluri de evoluții graduale, care constau în alternarea fazelor de echilibru cu cele de competiție (Stoneall, 1983, 90).

Funcționalismul a fost, de asemenea, interesat să ofere explicații asupra comunității – văzută ca un sistem de instituții sociale fondate pe valori comune și pe consens. Întrebarea care animă studiul funcționalist al comunității se referă la liantul comunității. Studiile funcționaliste, cum ar fi *Middletown* al soților Lynd, sau studiul despre Yankee City al lui Lloyd Warner, sunt realizate dintr-o perspectivă instituțională și holistă și apelează uneori la comparația cu organismul uman.

Fideli tradiției lor de cercetare, teoreticienii conflictului au încercat în schimb să explice ce anume duce la dezagregarea unei comunități. Studiile comunitare realizate de conflictualiști se referă la modul în care elitele controlează resursele și puterea în cadrul comunității, sau la conflicte determinate de distribuția resurselor (Floyd Hunter, 1953, Harvey Molotch, 1976, Robert Schulze, 1958, Manuel Castells, 1977). Deși realizate asupra unor comunități,

studiile mai recente, evită chiar să utilizeze termenul de *comunitate*, datorită conotației acestuia de integrare și solidaritate.

Ultimele două paradigme se situează la nivel microsocial, dar oferă explicații extrem de utile pentru înțelegerea comunității. Psihologia socială, curente și paradigmele integrate ei sau înrudite cu ea – interacționism simbolic, fenomenologie, etnometodologia – analizează simbolurile comunitare, atitudinile, percepțiile, modelele de interacțiune și se axează mai ales asupra proceselor de comunicare, negociere, interacțiune. Aplicațiile asupra comunității încadrate în paradigma psihologiei sociale, sunt interesate fie de modele de interacțiune și simboluri, fie de percepții (psihologie cognitivă). Studiile de factură interacționistă încep să pună și problema identității, ca mod de diferențiere a comunității de alte populații și pun accent pe aspectele soft ale vieții comunitare – simboluri, comunicare, construcție socială a comunității, identitate (Suttles, 1972, Hunter, 1974).

Dacă analizele interacționiste se axează mai ales asupra individului, analiza de rețea studiază și natura legăturilor dintre oameni și modul în care conexiunile între aceștia construiesc unități sociale mari, cum ar fi comunitățile. Cea mai nouă dintre abordările asupra comunității, cu influențe din teoria schimbului social, analiza de rețea definește comunitatea în termeni de legături sociale, ca o structură de relații prin care oamenii fac schimb de bunuri materiale și simbolice. Teritorialitatea nu mai este o dimensiune esențială a comunității, aceasta putând exista și în absența unui spațiu fizic. Pentru a mă referi la câteva contribuții importante din cadrul analizei de rețea, trebuie amintită lucrarea lui Clyde Mitchell, *Social Networks in Urban Situations* (1969), în care autorul definește o serie de concepte care instrumentalizează analiza de rețea: ancorarea, densitatea, conținutul, durabilitatea, intensitatea, frecvența. Alte studii importante, bazate pe experimente de teren, au fost realizate de Stanley Milgram și Mark Granovetter. Barry Wellman (1979) propune sintagma de *comunitate eliberată*, adică comunitatea liberă de legături teritoriale și de solidaritate.

O analiză atentă a conceptului de comunitate și a modului în care este el operaționalizat în literatura actuală sugerează ideea unei înrudiri a acestuia cu un alt concept extrem de studiat astăzi, cel de capital social. Definițiile date capitalului social, care accentuează fie relațiile sociale și încrederea în instituții (Putnam, 2001), fie capitalul social guvernamental și civil (Collier, 1998), fie capitalul social de tip *bridging* sau *bonding* (Narayan, 1999) fac referire în același timp la diverse fațete ale vieții comunitare. Parcurgând literatura de specialitate dedicată capitalului social, devine evident că o parte din semnificațiile celor două concepte se intersectează și mai mult decât atât; o parte consistentă a conceptului de comunitate, anume aceea legată de aspectele soft ale comunității, poate fi explicată și operaționalizată utilizând conceptul de capital social. Dezvoltarea celor două concepte în științele sociale a fost inegală, studiile pe tema comunității rămânând, în mare măsură, la nivel descriptiv și eșuând în a oferi un set de generalizări de care sociologia să se poată folosi, spre deosebire de studiile dedicate capitalului social, care au permis conturarea unui cadru teoretic consistent al acestui concept.

Opțiunea teoretică a studiului de față este derivată din abordarea interacționistă a comunității, ce afirmă că esența acesteia este interacțiunea socială a membrilor ei. Unul din teoreticienii acestei abordări, Kenneth Wilkinson, definește comunitatea ca fiind caracterizată de trei atribute: spațiu sau teritoriu, organizare socială sau instituții sociale ce permit interacțiunea regulată a rezidenților și interacțiune socială pe probleme de interes comun (Wilkinson, 1991). O altă definiție a comunității afirmă că atributele principale ale comunității sunt teritorialitatea și interese comune împărtășite de membrii acesteia (Hillery, 1955). Studiul de față, pornește de la aceste două definiții și își asumă opinia conform căreia *forța și consistența unei comunități – în speță rurale – este dată de trei elemente: 1. frecvența și calitatea interacțiunilor sociale angajate între membrii acelei comunități precum și între*

aceștia și administrația locală ; 2. frecvența comportamentelor individuale și acțiunilor colective comunitare realizate fie cu scopul de a rezolva probleme comunitare, fie cu alte scopuri (păstrarea tradițiilor, scop consumatoriu etc.) și 3. existența unor interese comune împărtășite de membrii comunității.

Intenția acestui studiu este, așadar, de a explora inițial interacțiunea socială comunitară, ca o primă dimensiune a forței unei comunități, printr-o sumară analiză a capitalului social relațional în ruralul românesc (vor fi analizați itemi legați de încredere interpersonală și apartenență în diverse tipuri de rețele sociale), de a analiza ulterior acțiunea colectivă pe probleme de interes public comunitar, ca o a doua dimensiune a forței comunității rurale (aspectele vizate aici vor fi realizarea unor proiecte comunitare comune și implicarea locuitorilor în problemele comunității), iar în final o analiză privind informarea și interesul față de problemele comunității și inițiativele autorității locale, ca o măsură a interesului comun împărtășit de membrii comunității. Legat de prima și a doua dimensiune, pe care ne-am propus-o, există studii în literatura românească de specialitate ce argumentează existența unei legături între capitalul social relațional și nivelul de dezvoltare comunitară (Sandu, 2003) sau între capitalul social și acțiunea colectivă (Pop și Rughiniș, 2000). Legat de cea de a doua dimensiune, studii recente arată că participarea socială (acțiunea locală) și sentimentul apartenenței la comunitate sunt corelate, cele două influențându-se reciproc : pe de o parte, simțul comunitar este un catalizator pentru acțiunea locală din comunitate (Chavis și Wandersman, 1990), pe de altă parte, participarea socială întărește sentimentul comunitar (Cicognani, Pirini, Keyes, Joshanloo, Rostami și Nosratabadi, 2008).

Metodologie și baze de date utilizate

Intenția acestui studiu este de a analiza indicatorii disponibili din bazele Eurobarometrului

Rural 2002, 2005 și 2007 care reflectă modul de raportare al oamenilor la comunitatea din care fac parte¹. Ne-a interesat mai ales aspectele soft ale raportării la comunitate, mai precis două dimensiuni : capital social relațional și o dimensiune pe care am numit-o acțiune colectivă, cu doi indicatori : – implicarea în problemele comunității și informarea ; – interesul oamenilor față de problemele comunității și inițiativele Primăriei. Metoda de lucru – analiza secundară ; abordarea una descriptivă. Indicatorii din Eurobarometru Rural 2005 și 2007 relevanți pentru aceste trei dimensiuni sunt prezentați în Anexa 1. Am utilizat în plus o serie de variabile independente pentru analiza celor de mai sus : **sat3** (dacă satul a fost cooperativizat sau nu), **codarie** (ariile culturale ale României²) și **tip-loc** (gradul de dezvoltare al comunității – comune sărace, mediu-dezvoltate și dezvoltate) din Eurobarometrul Rural 2005 și **sat1** (sat periferic/centru de comună), **sat3** (dacă satul a fost cooperativizat sau nu) și **judet**³ din Barometrul Rural 2007. Am utilizat, de asemenea, din ambele baze de date variabile independente cum ar fi vârsta, sexul, ocupația, educația, pentru testarea unor ipoteze de lucru.

Din păcate Eurobarometrul Rural nu conține itemi relevanți pentru alte aspecte comunitare, în special cele legate de perpetuarea tradițiilor culturale (credințe comune, sărbători, ritualuri, obiceiuri etc.), astfel că imaginea asupra comunității surprinsă prin analiza variabilelor de mai sus, va fi inevitabil una fragmentară.

Comunitatea rurală românească din perspectiva locuitorilor ei

Capital social relațional în rural

Multe studii din literatura sociologică românească explorează direct sau indirect această temă (Mihăilescu, 1996, Pop, Rughiniș, 2000, Sandu, 2003, Voicu, 2005a etc.). Nu ne propunem reluarea exhaustivă a acestei teme, dar considerăm că o analiză a capitalului

social relațional în mediul rural permite înțelegerea celui de al treilea aspect din definiția lui Wilkinson dată comunității: de interacțiune socială pe probleme de interes comun. De aceea vom încerca să completăm analizele deja existente în domeniu cu date provenind din cele trei Eurobarometre Rurale.

Una din componentele capitalului social este încrederea (Putnam, 1993). În România mai ales încrederea în oameni, sau încrederea generalizată, utilizând terminologia lui Uslaner (2002), înregistrează nivele scăzute, comparativ cu alte țări ex-comuniste (o argumentare a acestei idei în Voicu, 2005a, 118; 141-147 și Bădescu, 2003). Ruralul românesc nu face excepție din acest punct de vedere: Eurobarometrul Rural 2005 arată că locuitorii satelor românești au cea mai mare încredere în cei din familia lor; nivelul încrederii în oamenii de pe stradă, de alte religii, sau altă etnie este mai scăzut, având o valoare medie (între *Puțin* și *Mult*). Corelațiile între itemul legat de încrederea în oamenii de pe stradă (disponibil în EBR 2005), care este un indicator al încrederii generalizate și itemii legați de cooperativizarea satului și de aria culturală, nu sunt semnificative. În schimb corelația cu tipul localității în funcție de dezvoltare este semnificativă; încrederea în oamenii de altă religie sau naționalitate crește o dată cu gradul de dezvoltare al comunei.

În ceea ce privește satisfacția față de viața socială personală, există o asociere semnificativă între aceasta și cooperativizare, aria culturală și gradul de dezvoltare al localității. Foarte mulțumiți și mulțumiți de viața lor socială tind să fie cei din comunele care nu au fost cooperativizate în trecut, cei din ariile culturale Botoșani-Vaslui, Argeș-Dâmbovița-Prahova, Covasna-Harghita, Bistrița-Năsăud, Sălaj și Banat și cei din comunele dezvoltate⁴. În schimb cei din ariile Buzău-Brăila, Alba-Hunedoara și Galați, Teleorman, Ialomița, Călărași și cei din comunele sărace sunt mai degrabă puțin sau deloc mulțumiți de viața lor socială.

Barometrul Rural 2007 are doar doi itemi legați de încredere în persoane din elita locală

și încrederea în asociațiile agricole din sat. Considerăm asociațiile agricole un indicator al forței comunității locale; apartenența la asociații este una din formele capitalului social relațional. Încredere puțină, foarte puțină sau deloc în asociațiile agricole se constată la cei ce locuiesc în centre de comună, în sate care au fost cooperativizate, ale județelor din afara Transilvaniei (Olt, Neamț, Buzău, Galați, Dolj, Prahova). Satele periferice, care nu au fost cooperativizate în trecut și locuitori cu studii medii și superioare, au multă sau foarte multă încredere în asociațiile agricole din sat.

O conceptualizare relevantă pentru tema articolului de față este cea între capital social de tip *bridging* și *bonding*, respectiv capitalul social de menținere a coeziunii grupului de apartenență și capitalul social de conectare între grupuri. Asociaționismul, ca apartenență în diverse tipuri de asociații/rețele sociale și deci de participare comunitară, este efectul capitalului social de tip *bridging*. Țările ex-comuniste înregistrează niveluri scăzute ale capitalului social relațional formalizat (Voicu, 2005a) și mă aștept ca în rural apartenența în rețele sociale să fie și mai scăzută. Analiza de mai jos vine în continuarea unor studii existente deja în acest domeniu (vezi pe cel menționat mai sus) și adaugă informații noi, mai recente, focalizate pe ruralul românesc.

Pentru a agrega toți acești itemi legați de participare (din Barometrul Rural 2007, itemul E5) într-un singur factor⁵, care reflectă asociaționismul, am rulat o analiză factorială (vezi tabelul 1). Existența unui singur factor permite calculul unui indice sumativ din cei opt itemi ai apartenenței (de la E 5-1 la E 5-8), pentru a putea obține o evaluare globală a apartenenței pe fiecare individ, într-o primă etapă, și ulterior pe întregul eșantion, prin gruparea valorilor indicelui în trei categorii (lipsa apartenenței, apartenență într-o asociație/rețea, apartenență în două sau mai multe asociații/rețele). O imagine a intensității apartenenței în rețele sociale în ruralul românesc este vizibilă în tabelul 2. Asocierea cu alții pentru un scop comun (oricare ar fi acela) este un comportament ce înregistrează valori

Tabelul 1. Analiza factorială a apartenenței locuitorilor ruralului în diverse tipuri de rețele sociale

E5. Dvs. sau cineva din gospodărie este membru al unui/unei...	APARTENENȚĂ (saturații)	Comunalități
1. Asociații agricole?	0,603	0,364
2. Consiliu/comitet parohial sau administrația bisericii?	0,646	0,409
3. Comitet de părinți la școală?	0,708	0,501
4. Comitet de inițiativă sătesc/comunal?	0,720	0,518
5. Asociații sportive/artistice?	0,717	0,515
6. Partid politic?	0,756	0,572
7. Roată (de bani)?	0,721	0,520
8. Asociații a producătorilor agricoli?	0,731	0,534
Variația explicată de factor	49,15%	

Sursa: Prelucrări pe date din Barometrul Rural 2007; Modelul este adecvat datelor: KMO=0,764.

Tabelul 2. Tipuri de apartenență în rețelele sociale în ruralul românesc actual

Tipul apartenenței	Proporția din eșantion
Lipsa apartenenței	88,2
Apartenență într-o singură asociație/rețea	7,7
Apartenență în două sau mai multe asociații/rețele	4,0

extrem de scăzute în ruralul românesc în 2007. O posibilă explicație poate fi persistența modelului de comportament imprimat în anii comunismului, când angajarea civică era descurajată, la fel ca și apartenența în diverse forme de asociere (Rose, 1999). Un argument în favoarea ideii că persistă și azi modelele de comportament asociativ imprimate în anii comunismului este acela că satele care au fost cooperativizate se caracterizează prin nivele mai scăzute ale apartenenței în diverse tipuri de rețele, spre deosebire de satele care nu au fost cooperativizate, așa cum arată tabelul 3.

Care este profilul celor ce au o apartenență scăzută, ridicată sau a celor ce nu aparțin nici unei forme de asociere? Tabelul 3 sintetizează acest profil. Apartenența la două sau mai multe forme de asociere este specifică celor cu un status ocupațional ridicat (ocupații intelectuale, tehnicieni și maiștrii), elevilor/

studenților, celor din satele care nu au fost cooperativizate, celor ce lucrează cu carte de muncă și celor cu venit ridicat. Apartenența într-o singură formă de asociere este specifică celor din centrele de comună, elevilor/studenților, patronilor ce au angajați, celor ce lucrează cu carte de muncă, celor căsătoriți și cu venit ridicat.

Apartenența în rețele sociale ca formă de participare comunitară este așadar atributul celor cu status socio-economic ridicat, deci a membrilor elitei satelor. Cei cu educație, venit, status ocupațional scăzut sunt mai puțin implicați comunitar prin apartenență la diverse tipuri de asociere. De ce se întâmplă așa? Explicația constă în legătura dintre propensiunea către asociere și încrederea generalizată pe de o parte și pe de altă parte legătura între cele două și educație, vârstă și statusul ocupațional. Există studii ce demonstrează faptul că stocul de educație ridicat,

Tablel 3. Profilul socio-demografic al celor trei tipuri de apartenență a locuitorilor din rural în rețele sociale

		Lipsa apartenenței	Apartenență într-o singură asociație/rețea	Apartenență în două sau mai multe asociații/rețele
Sat cooperativizat	da	2,1		-2,1
	nu	-2,1		2,1
Sat...	centru de comună	-2,6	2,4	
	periferic	2,6	-2,4	
Status principal	elev/student	-3,4	3,0	6,7
	pensionar	2,5	-2,4	-2,7
	lucrează cu carte de muncă, autorizație sau contract	-3,7	2,2	3,0
	patron cu angajați		2,1	
Ultima școală absolvită	gimnaziu	2,4		
	liceu	-2,3		
Ocupație	ocupații intelectuale	-2,8		2,1
	tehnicieni sau maiștri	-2,1		2,1
	zilieri în agricultură	2,3		
	inactivi	2,5		-2,7
Vârstă	vârșnici	2,3	-2,4	
Stare civilă	căsătorit(ă)	-2,0	2,5	
	văduv (ă)	2,7	-3,2	
Venit*	sub 2 milioane ROL	2,8	-2,7	-2,4
	peste 6 milioane ROL	-4,6	3,0	3,6

Sursa : Barometru Rural 2007. Cifrele reprezintă valori reziduale ajustate standardizate (VRA). Sunt trecute cu caractere distincte cifrele ce reprezintă asocieri pozitive, semnificative pentru $p < 0,05$. Mod de citire : subiecții din satele care nu au fost cooperativizate sunt semnificativ mai înclinați să aibă o apartenență ridicată în rețelele sociale din comunitatea lor (în două sau mai multe astfel de rețele).

* este vorba despre venitul personal în ultima lună (octombrie 2007).

vârsta scăzută și statusul ocupațional înalt produc o creștere a încrederii generalizate și a propensiunii către asociere (Paxton, 2007). În plus, a fi elev/student, a avea un loc de muncă, a fi patron sau a avea o ocupație intelectuală, presupune deja apartenența într-o serie de rețele (școala, mediul profesional, asociațiile profesionale), ceea ce favorizează și intensifică apartenența și în alte tipuri de rețele, cum ar fi cele din cadrul comunității.

Aceste rezultate ce indică un asociaționism scăzut al populației din rural, sunt

conforme cu ceea ce se întâmplă în alte țări din blocul ex-comunist – Paxton (2007) demonstrează cum Europa de Est, ca predictor agregat într-un model de regresie, are efect asupra nivelului de încredere generalizată și de asociaționism. Așadar țările ex-comuniste urmează un model al asociaționismului similar între ele, dar diferit de cel al altor țări (vezi o demonstrație a acestui fapt și în Voicu, 2005b).

O imagine a apartenenței în rețele sociale pentru anul 2002 (itemul ASOC A-M din

Eurobarometrul Rural 2002), și o comparație între apartenența la rețele din anii 2002 și 2007, arată o apartenență cu puțin mai scăzută pentru anul 2007. Scade cel mai mult procentul celor ce sunt membrii în asociații agricole, asociații ale producătorilor agricoli, în consilii/comitete parohiale și partide politice (cu mai mult de două procente în intervalul considerat), în schimb pentru comitetele de părinți, comitetele de inițiativă din sat și asociațiile sportive, participarea rămâne aproximativ la fel (oricum la un nivel extrem de scăzut, aproximativ 1-2% din respondenți afirmând că fac parte din astfel de rețele sociale).

Acțiune colectivă comunitară

În ceea ce privește implicarea comunitară și eficiența acțiunilor comunitare, Eurobarometrul Rural 2005 arată că locuitorii ruralului consideră, în majoritate, că localitatea lor ar putea finaliza un proiect comunitar (69,8% sunt pentru „da” și 18,8% răspund cu „nu”). Motivele pentru care acesta ar putea fi dus la capăt, sunt în ordinea descrescătoare a frecvenței:

- pentru că oamenii ar munci – 21,4% ;
- pentru că ar fi în interesul tuturor – 11,9% ;
- datorită unei organizări și coordonări bune ale proiectului – 9,1% ;
- pentru că au mai finalizat și alte proiecte – 7,6% ;
- datorită competenței oamenilor de la primărie – 4,4% ;
- pentru că există bunăvoință/interes din partea autorităților – 4,0% ;
- ar reuși datorită resurselor financiare – 3,6% ;
- pentru că oamenii ar da bani/bunuri – 2,6%.

Cei ce sunt sceptici în privința reușitei unui proiect comunitar, amintesc ca motive pentru eșecul acestuia:

- din cauza unei organizări/coordonări proaste – 3,9% ;
- pentru că primarul nu este bun – 2,5% ;

- datorită nereseriozității autorităților implicate – 2,5% ;
- pentru că au lăsat nefinalizate și alte proiecte – 2,4%.

Oamenii cu inițiativă din ruralul românesc sunt, în ordinea descrescătoare a opțiunilor respondenților: primarul sau viceprimarul (68,4%), preotul (7,1%), consilierul local din partea satului (4,4%), vecinii sau alți oameni din sat (2,3%), directorul școlii, profesorii sau învățătorii (2,1%). Primarul pare să aibă mai multă inițiativă în satele foste cooperativizate, și în cele mediu dezvoltate, iar consilierii în satele necooperativizate. Vecinii și oamenii din sat au mai multă inițiativă în județele din Transilvania și Banat – ceea ce ar fi un prim indicator al unui spirit comunitar mai puternic în această zonă. În comunele sărace personalul din învățământ are mai multă inițiativă, iar în comunele dezvoltate – asociațiile agricole.

În eventualitatea unor probleme ce ar afecta grav o parte a gospodăriilor, cele mai multe măsuri s-ar lua din partea (în ordine descrescătoare a frecvenței) primăriei, primarului, președintelui, guvernului, persoanelor afectate, instituțiilor administrative ale județului, consiliului local, vecinilor și în final, din partea persoanelor neafectate de aceste probleme. Se remarcă, așteptările ridicate pe care le au oamenii de la instituțiile statului și ale administrației locale și implicarea scăzută a membrilor comunității. Instituțiile statului sunt așteptate să se implice mai mult în satele foste cooperativizate, în comunele dezvoltate și în ariile de sud ale României.

O implicare mai mare din partea membrilor comunității este prezumată în satele necooperativizate în trecut, în Transilvania și Banat, și în comunele mediu dezvoltate și sărace. Oamenii afirmă că s-ar implica ei înșiși în rezolvarea acestor probleme, în comunele dezvoltate. Tabelul 4 arată situația pe regiuni.

Rezultatele menționate susțin ideea că încă se menține în ruralul românesc mentalitatea specifică anilor de comunism, aceea

Tabelul 4. Instituții implicate în rezolvarea problemelor grave ale comunității

Regiunea	Cine s-ar implica în rezolvarea problemelor ce ar afecta o mare parte a satului	
	În primul rând	În al doilea rând
Transilvania	Primăria	Guvernul, Consiliul Local, persoanele afectate
Moldova	Primăria	Consiliul Local, președintele
Muntenia	Primăria și primarul	Primăria, președintele
Oltenia	Primăria	Guvernul, președintele
Dobrogea	Primăria	Guvernul
Crișana-Maramureș	Primăria și primarul	Consiliul Local, Primăria
Banat	Primăria	Guvernul

Sursa : prelucrări după Eurobarometrul Rural 2005.

de a vedea statul, instituțiile și reprezentanții acestuia (în speță primăria și primarul) ca entități protectoare, care trebuie să se implice în viața socială a comunităților, respectiv să inițieze, coordoneze și să ducă la îndeplinire proiectele acestor comunități. Datele de mai sus susțin această idee : ruralul cu experiența cooperativizării în comunism, investește primarul cu putere și responsabilitate pentru rezolvarea problemelor comunității ; abia apoi alte entități, și că vecinătatea, comunitatea pare să aibă mai multă forță în ruralul necooperativizat. Aceste rezultate nu fac decât să se alăture altor studii ce arată orientarea spre colectivism, conformism și reprezentarea statului și a instituțiilor lui ca având un rol paternalist (Frunză, Voicu, 1997). Această idee este confirmată și de datele de mai jos.

Implicarea în problemele comunității măsurată prin indicatorul E2 din Barometrul Rural 2007 (*lucrul împreună cu alți oameni din sat pentru a face ceva în beneficiul comunității* – vezi Anexa 1) este scăzută în ruralul românesc, doar 17,9% din subiecții intervievați afirmând că, în ultimul an, au lucrat împreună cu alți oameni din sat pentru a face ceva în beneficiul comunității, iar 82,1%, răspund negativ la această întrebare. Valorile reziduale ajustate ne arată o implicare semnificativ mai mare în satele care nu

au fost cooperativizate, și din partea celor cu vârsta cuprinsă între 35 și 65 de ani. O comparație pe regiuni arată că oamenii din Crișana-Maramureș⁶ și Transilvania au lucrat împreună în ultimul an în beneficiul comunității, pe când în Ilfov există o tendință semnificativă spre neimplicare, datele nefiind semnificative pentru celelalte regiuni.

Disponibilitatea implicării în viața comunitară a locuitorilor ruralului românesc este mai mare atunci când participarea se măsoară în timp/muncă (53,1% afirmă că au intenția de a participa cu timp/muncă într-un proiect comunitar fără beneficii personale directe, dar care ar aduce beneficii multora dintre locuitorii satului, iar 46,9% afirmă că nu au această intenție) și este considerabil mai redusă, atunci când se pune problema participării cu bani (doar 34,6% ar participa cu bani într-un proiect comunitar fără beneficii personale directe). Sunt mai dispuși să participe cu timp sau muncă subiecții din Moldova și Transilvania (VRA = 4,2), tinerii, adulții și șomerii. Participarea de tip muncă voluntară este puternic respinsă în Ilfov și Olt (VRA = 5), și de către cei cu status socio-economic precar (vârstnici, persoane fără școală, cu venit scăzut).

Disponibilitatea participării cu bani la un proiect comunitar fără beneficii personale

directe este mai ridicată în Transilvania și Muntenia și din partea celor cu venit ridicat, studii superioare și a celor cu status ocupațional privilegiat (patroni, cei ce lucrează pe cont propriu, angajați cu carte de muncă). Ideea participării cu bani este puternic respinsă în Oltenia (VRA = 6,3) și de către cei cu status educațional scăzut.

Informare și interes față de problemele comunității și inițiativele Primăriei

Aprecierea globală a cantității de informație pe care o au locuitorii ruralului românesc (fără a particulariza în funcție de variabilele demografice), arată că aceștia știu puține lucruri despre activitatea Primăriei și Consiliului Local. Dacă însă urmărim datele în funcție de modul în care se informează oamenii, în funcție de ariile culturale sau de gradul de dezvoltare al localității, apar câteva diferențe notabile.

În primul rând, cum se informează oamenii, ce modalități preferă pentru a fi la curent cu proiectele administrației locale? Pentru a răspunde la această întrebare, am rulat o analiză factorială pe pachetul de itemi F13

din Eurobarometrul Rural 2005, legat de frecvența și tipul informării cetățenilor⁷. Analiza arată că există două tipuri de informare în legătură cu activitatea administrației locale, una directă și care presupune o implicare activă din partea locuitorilor și una indirectă și preponderent pasivă (vezi tabelul 5).

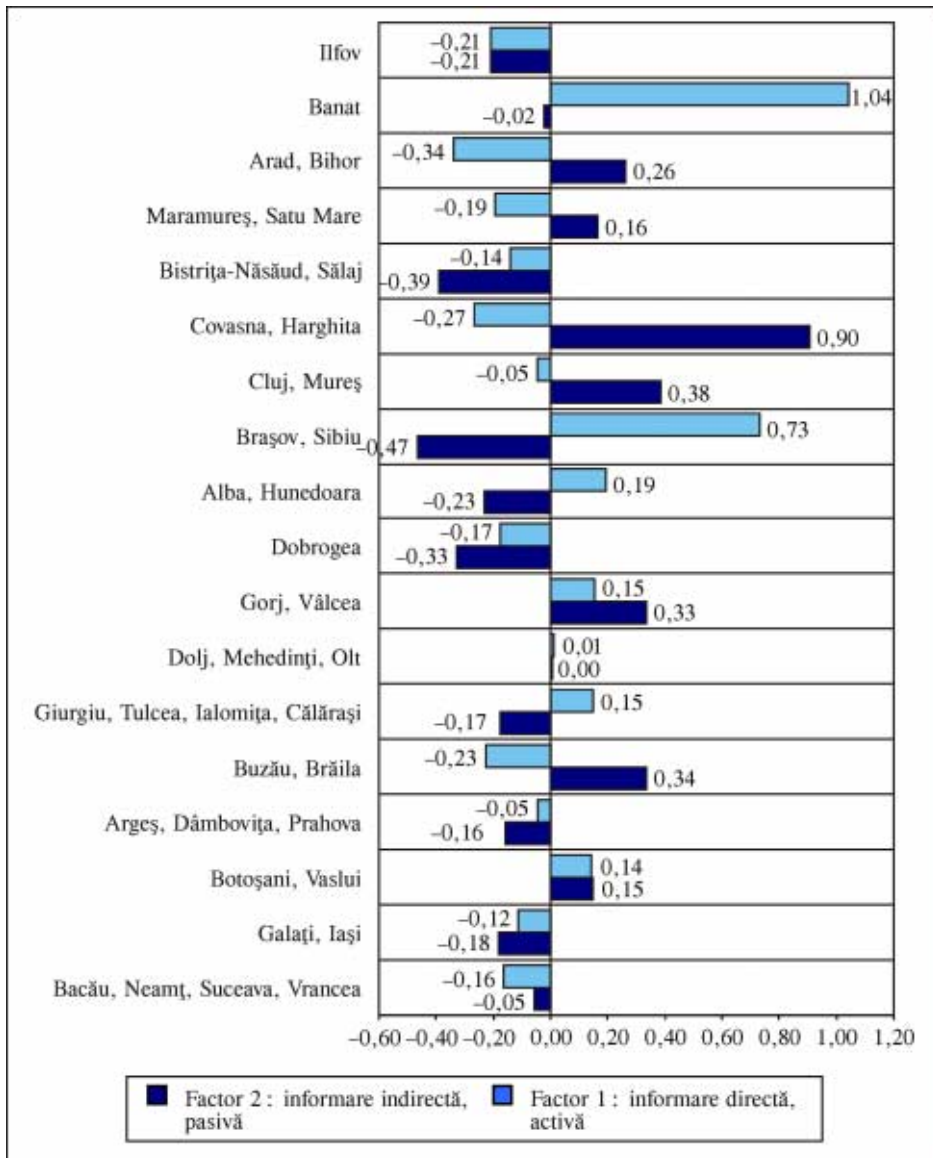
Lucrurile devin interesante atunci când comparăm mediile celor doi factori în funcție de ariile culturale, pentru a vedea dacă sunt diferențe în ceea ce privește modalitățile de informare între județele și regiunile țării. Datele prezentate în graficul 1 Anova⁸ ne arată ariile culturale cu diferențe semnificative între mediile celor doi factori latenți. Cine sunt cei ce preferă să se informeze activ și direct? Datele arată diferențe semnificative față de celelalte arii culturale în Banat și aria Brașov-Sibiu, locuitorii acestora preferând semnificativ mai mult decât cei din alte arii să se informeze activ și direct.

Banatul are valori semnificativ diferite față de Bacău-Neamț, Galați-Iași, și Argeș-Dâmbovița-Prahova, unde informarea activă nu este agreată, iar aria Sibiu-Brașov contrastează cu Buzău-Brăila și Arad-Bihor. Cine sunt cei ce preferă să se informeze indirect și pasiv? Locuitorii rurali din Covasna-Harghita,

Tabelul 5. Modelul factorial al tipurilor de informare în legătură cu activitatea Primăriei și Consiliului Local, în mediul rural

KMO = 0,764 (analiza este adecvată datelor empirice)		
Variația totală explicată de cei trei factori : 55,4%, din care		
Primul factor	35,3%	
Al doilea factor	23,5%	
Factorul	Indicatori (saturații)	Descrierea factorului
Factorul 1	Anunțurile verbale ale Primăriei, Consiliului Local (0,750)	Informare directă, activă
	Panourile de informare ale Primăriei, Consiliului Local (0,731)	
	Afișe, fluturași ai Primăriei, Consiliului Local (0,676)	
	Discuții cu primarul, consilierii locali (0,508)	
	Participarea la ședințele Primăriei și Consiliului local (0,518)	
Factorul 2	Ascultarea posturilor de radio locale (0,796)	Informare indirectă, pasivă
	Urmărirea emisiunilor posturilor tv locale (0,793)	
	Lectura ziarelor locale (0,586)	

Sursa : prelucrare prin analiză factorială după Eurobarometrul Rural 2005.



Sursa : Calcule ale autoarei pornind de la datele cuprinse în Eurobarometrul Rural 2005.

Notă : mod de citire a tabelului : valorile din partea pozitivă a graficului arată că ariile culturale respective preferă acel factor în mai mare măsură decât media, în timp ce valorile din partea negativă a graficului, arată că acele arii culturale utilizează factorul respectiv într-o măsură mai mică decât media. Media în valoare absolută arată intensitatea preferinței pentru acel factor. Exemplu : Locuitorii din Banat preferă să se informeze direct, activ în legătură cu activitatea Primăriei și Consiliului Local (iar valoarea de 1,04 a mediei arată cât de puternică este această preferință) și nu agreează informarea indirectă, pasivă (-0,02).

Graficul 1. *Mediile factorilor latenți legați de informarea în legătură cu activitatea Primăriei și Consiliului Local, în funcție de ariile culturale*

Buzău-Brăila, Gorj-Vâlcea și Arad-Bihor apelează frecvent la o informare pasivă decât locuitorii din alte arii culturale. În schimb locuitorii din Brașov-Sibiu și Bistrița-Năsăud-Sălaj resping puternic modalitățile indirecte, pasive de informare în legătură cu activitatea Primăriei și Consiliului Local.

Concluzionând și acceptând premiza că o informare mai activă și directă înseamnă în același timp o implicare mai intensă în viața comunitară, se poate afirma că Banatul și zona centrală a Transilvaniei manifestă o astfel de implicare intensă, în contrast cu zona etnică a Transilvaniei (Covasna-Harghita), cu Muntenia, cu anumite arii culturale din Moldova și zona Arad-Bihor, unde implicarea comunitară este mai scăzută.

Pentru a evalua și mai profund implicarea în comunitate, am analizat în același mod (analiză factorială urmată de calculul mediilor factorilor latenți rezultați, în funcție de aria culturală și stabilirea valorilor semnificative prin Anova) și alte două seturi de itemi din Eurobarometrul Rural 2005: interesul pentru relația cetățenilor cu Primăria și Consiliul Local și utilitatea relației între aceștia pentru buna gospodărire a unei localități⁹. În ceea ce privește analiza factorială a apărut că există o variabilă latentă a interesului cetățenilor pentru relația cu Primăria și Consiliul Local, iar calculul mediilor acestei variabile latente în funcție de ariile culturale este prezentat în graficul 2¹⁰.

Din grafic se observă că aria Botoșani-Vaslui depășește media de interes în relația cu Primăria și Consiliul Local, spre deosebire de aria Buzău-Brăila și Arad-Bihor. Și ariile Gorj-Vâlcea, Brașov-Sibiu și București manifestă un interes mult mai ridicat decât media pentru relația cu cele două. Așadar, se păstrează, în mare, paternul de la itemul anterior, dar se adaugă și elemente noi. Oltenii și cei din nord-estul Moldovei se declară interesați să mențină o relație activă cu administrația locală, însă comportamentele efective de informare au valori modeste.

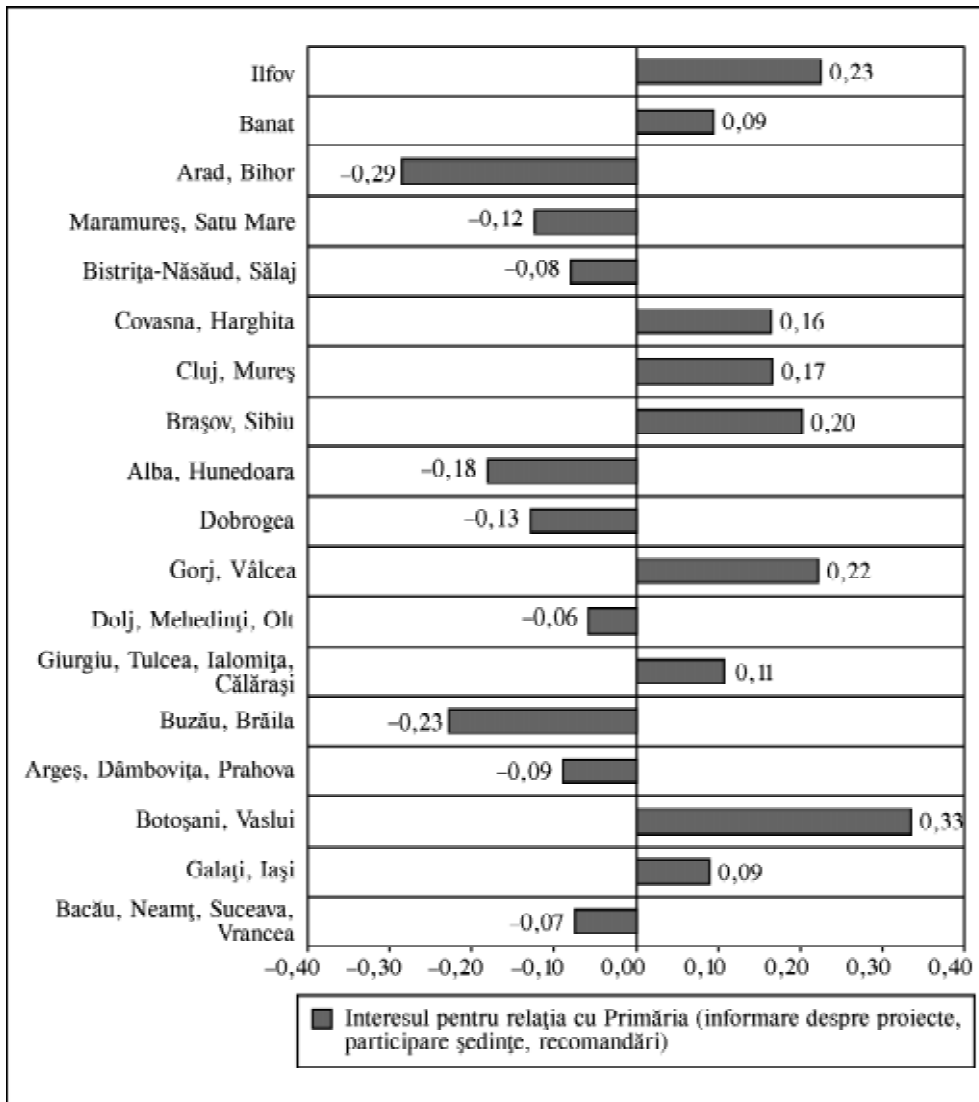
Al treilea item analizat – relevant pentru implicarea în comunitate – se referă la opinia subiecților privind utilitatea relației cu

administrația pentru buna gospodărire a unei localități. Același tip de analiză¹¹ a dus la rezultatele prezentate în graficul 3.

Cei mai convinși de utilitatea unei relații active cu primăria par a fi locuitorii din Covasna, Harghita, Brașov, Sibiu, Cluj, Mureș, Galați, Iași, față de locuitorii din Alba, Hunedoara, Dobrogea și Maramureș, Satu Mare, mai puțin convinși de utilitatea acestei relații. Se remarcă zona Alba-Hunedoara, care contrastează puternic cu aproape toate celelalte prin intensitatea negării acestei utilități. Din nou, zonele cu opinii pozitive peste medie sunt cele din Transilvania și zona de est a Moldovei. Interesant că cei cu opinii extrem de negative potrivit graficului sunt tot locuitori Transilvaniei și Crișanei-Maramureșului.

O măsură a implicării comunitare, am considerat a fi ultima întâlnire publică ce a avut loc în localitate (dacă a avut loc o astfel de întâlnire în ultimii doi ani). Cei mai mulți (44,6%) au răspuns că nu a participat nimeni din gospodărie la astfel de întâlniri, 26,6% precizează că a avut loc o astfel de întâlnire în ultimii doi ani, iar 22,3% afirmă că nu au avut loc astfel de întâlniri în localitatea lor în ultimii doi ani. Satele cooperativizate au avut o astfel de întâlnire într-o măsură semnificativ mai mare decât cele necooperativizate. În schimb, la astfel de întâlniri, cei din satele foste cooperativizate au vorbit despre o problemă personală și nu de una a satului, pe când în satele care nu au fost cooperativizate, s-a discutat mai degrabă despre o problemă a satului.

În concluzie, harta modurilor de informare (activă/pasivă) a locuitorilor din rural în legătură cu activitatea Primăriei și Consiliului Local se suprapune doar parțial peste harta interesului pentru relația sătenilor cu administrația locală. Astfel, există arii culturale în care cele două aspecte converg (existând atât o informare pasivă, cât și un interes scăzut pentru relația cu administrația, așa cum se întâmplă în Buzău-Brăila, Arad Bihor, ori dimpotrivă, o informare activă și un interes ridicat, ca în aria Brașov-Sibiu).

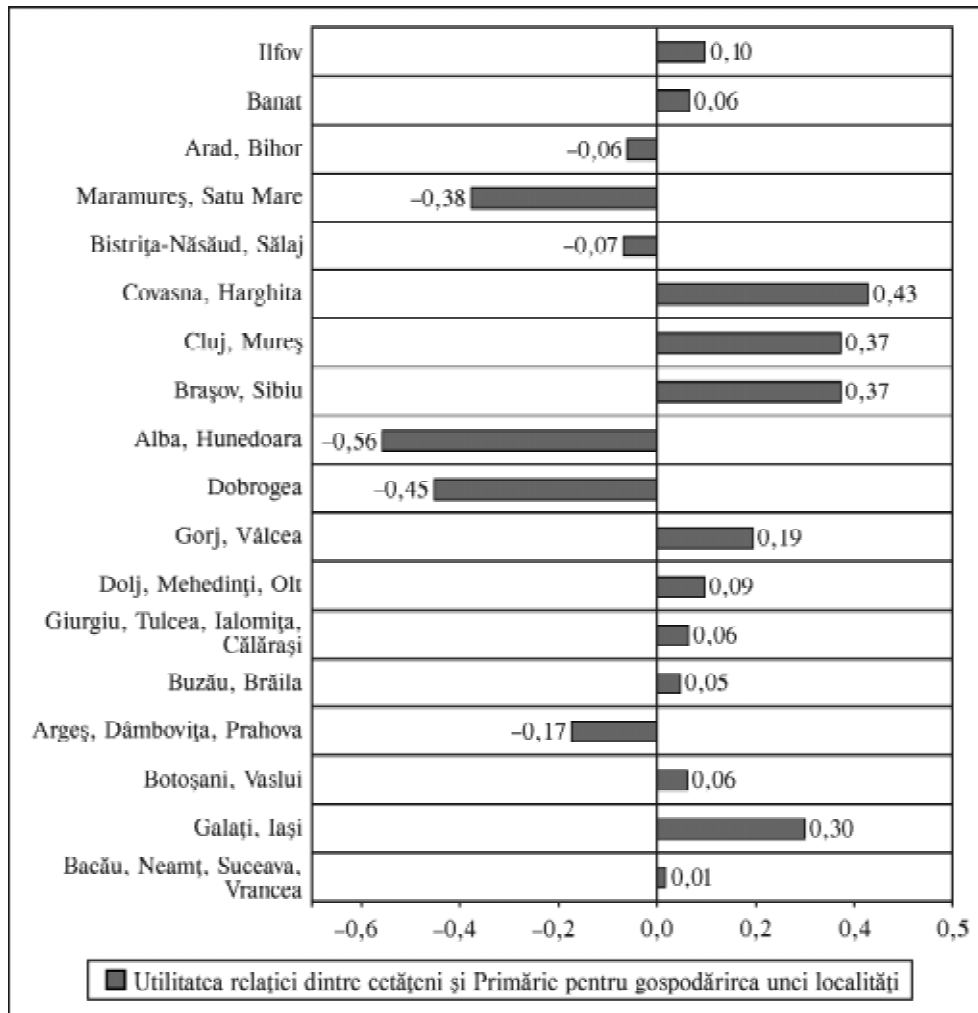


Sursa : Calcule ale autoarei pornind de la datele cuprinse în Eurobarometrul Rural 2005.

Graficul 2. *Mediile factorului latent legat de interesul pentru relația cu administrația locală, în funcție de ariile culturale*

Există însă și arii culturale în care cele două nu sunt convergente: apare un interes declarat ridicat pentru relația cu administrația locală, dar nu și o informare activă față de activitățile acesteia sau o implicare concretă în problemele comunității (de exemplu, în Gorj, Vâlcea, Botoșani, Vaslui sau Ilfov). În aceste zone, oamenii își afirmă disponibilitatea

pentru implicarea în comunitate și colaborarea cu autoritățile locale pentru dezvoltarea comunității, dar această disponibilitate rămân la nivel declarativ. Considerăm că această distincție între ceea ce se regăsește la nivel declarativ și comportamental extrem de relevantă pentru forța unei comunități și spiritul comunitar al locuitorilor ei. Comunitățile în



Sursa : calcule ale autoarei pornind de la datele cuprinse în Eurobarometrul Rural 2005.

Graficul 3. Mediile factorului latent legat de utilitatea relației între cetățeni și administrația locală pentru buna gospodărire a unei localități, în funcție de ariile culturale

care oamenii reușesc să depășească nivelul declarativ („suntem interesați de relația cu autoritățile locale...”) și să extindă la nivel comportamental dorința de implicare concretă în rezolvarea problemelor comunității și în dezvoltarea acesteia, sunt comunități puternice, ce funcționează ca atare. Ambele aspecte sunt importante pentru viața comunitară autentică : atât cel al mentalităților și

reprezentărilor (oamenii să aibă o reprezentare pozitivă a comunității din care fac parte, și o motivație spre a se implica), cât și cel comportamental, adică al participării comunitare efective. În ruralul românesc al anului 2005 însă, există puține zone în care ideea comunitară se construiește pornind de la ambele premise (Banatul, zone al Transilvaniei).

Comunitatea din perspectiva administrației locale

Eurobarometrul Rural 2002 pune la dispoziție și date culese în primăriile din mediul rural, astfel încât este posibilă surprinderea unor fațete ale comunității și din perspectiva administrațiilor locale, indicatorii folosiți fiind relevanți pentru acțiunea colectivă comunitară (vezi Anexa 2).

Marea majoritate a primăriilor (73,5%) afirmă că nu există un comitet de inițiativă în sat, sau o altă formă de organizație, care să se ocupe cu rezolvarea problemelor satului. Comparația pe regiuni arată că Transilvania este semnificativ mai înclinată să aibă astfel de comitete de inițiativă. La întrebarea legată de ajutorul oamenilor din sat acordat acestor comitete de inițiativă se înregistrează un număr foarte mare de nonrăspunsuri, ceea ce desigur nu este lipsit de semnificație. Dintre cei ce răspund, 6% optează pentru „nu” (oamenii nu ajută aceste comitete de inițiativă), 8,6% răspund cu „da, puțin” și 11,9% răspund cu „da, mult”. Comparația cu regiunile nu este semnificativă în acest caz. În privința intensității cu care se implică obștea sătească în rezolvarea problemelor satului, 37,1% spun că nu există obște în satul lor (primăriile din Muntenia sunt semnificativ mai înclinate să dea acest răspuns), 31,8% consideră că obștea nu este prea activă (mai ales cei din Banat aleg acest răspuns), 24,5% consideră că obștea din satul lor este activă (aici Transilvania este înclinată să dea acest răspuns semnificativ mai mult decât alte regiuni), iar 2,0% afirmă că obștea este foarte activă.

Datele arată, de asemenea, că în Transilvania (73,9%), Crișana-Maramureș (68,8%) și Moldova (57,7%) sătenii fac cel mai mult muncă voluntară, iar în București și Dobrogea nu se face deloc. Primăriile au o opinie echilibrată privind prestarea de muncă voluntară de către membrii comunității (55% spun că „da”, se face muncă voluntară, 45%, nu).

Legat de frecvența întâlnirilor între săteni pentru sprijinirea în ultimul an a unor proiecte ale Primăriei, cele mai multe primării afirmă

că astfel de întâlniri nu au avut loc niciodată (35,8%), 33,8% spun că „de mai multe ori”, 16,6% – „de două ori” – și 13,9% – „o dată”. Se disting Oltenia, Banatul, Moldova (42%), Oltenia (35%), Transilvania (34%), Muntenia (34%) unde au avut loc mai multe astfel de întâlniri în ultimul an, sau Ilfov și Dobrogea, unde membrii comunității nu s-au întâlnit deloc (66,7% și respectiv 100%).

În privința participării membrilor comunității la rezolvarea diverselor probleme din sat, asocierea cu regiunile nu este semnificativă, astfel încât nu se poate vorbi de o concluzie în acest sens. Reprezentanții administrațiilor locale consideră că ariile în care membrii comunităților participă cel mai „mult” sunt: rezolvarea problemelor privind drumurile/ accesul în diverse locuri (37,7%) și rezolvarea problemelor școlii (29,1%). În același timp se remarcă lipsa participării locuitorilor la rezolvarea: problemele dispensarului (35,1% din reprezentanții primăriilor afirmă că membrii comunităților nu se implică deloc în rezolvarea problemelor din această zonă), colectarea gunoiului (34,4%) și problemele oamenilor nevoiași din sat (33,8%).

Prin răspunsurile reprezentanților administrației locale, se confirmă încă o dată nivelul ridicat de implicare comunitară din anumite zone ale Transilvaniei (mai ales aria Brașov-Sibiu) și din Banat și nivelul aproape inexistent de participare comunitară din Ilfov și Dobrogea. În anumite regiuni, doar comunitățile din unele arii culturale sunt mai active în opinia administrației locale, ca de exemplu aria Gorj-Vâlcea din Oltenia.

Concluzii

Rezultatele analizelor asupra ruralului românesc, ne arată o viață comunitară diferit nuanțată. O primă dimensiune a vieții comunitare, cea legată de capitalul social relațional (încredere generalizată, satisfacția față de viața socială și asociaționism), evidențiază un nivel scăzut de încredere generalizată și un asociaționism, de asemenea, scăzut. Ambele variază semnificativ cu gradul de dezvoltare a comunității

și cu apartenența la o comunitate care nu a fost cooperativizată. Legată de capitalul social relațional scăzut în rural observația confirmă rezultate similare provenind din alte studii legate de spațiul românesc sau de țările ex-comuniste. De aici și o serie de întrebări: poate o comunitate să aibă forță și consistență, cu alte cuvinte putem vorbi de comunitate în adevăratul sens al cuvântului, dacă în cadrul ei întâlnim un comportament interacțional scăzut? Putem vorbi despre comunitate dacă încrederea oamenilor în ceilalți membri ai comunității (exceptând familia lor) este scăzută? Sau dacă oamenii au o apartenență scăzută la rețele sociale? Luând în considerare mulțimea de studii privind importanța interacțiunii și încrederii în viața unei comunități, credem că răspunsul este negativ. Imaginea nu se poate desigur generaliza pentru întregul spațiu rural românesc. Există comunități sau arii/zonă în care aspectele menționate mai sus au un nivel suficient de ridicat pentru a putea vorbi despre comunități puternice.

Analizând viața comunitară sub aspectul celei de-a doua dimensiuni, cea a acțiunii colective (realizarea de proiecte comunitare și implicarea în problemele comunității) remarcăm o nuanțare a rezultatelor. Toate analizele scot în evidență așteptările pe care le au oamenii de la instituțiile statului și ale administrației locale și implicarea scăzută a membrilor comunității. Astfel, oamenii cu inițiativă în satul românesc rămân, în cea mai mare parte a cazurilor, primarul și viceprimarul, cei doi având mai multă inițiativă în satele foste cooperativizate și în cele cu o dezvoltare medie. Oamenii răspund într-o proporție foarte mică (2,3%); în rezolvarea problemelor satului se implică vecinii sau alți oameni din sat (semnificativ mai mult în Transilvania și Banat). Instituțiile statului sunt așteptate să se implice mai mult în satele foste cooperativizate, în comunele dezvoltate și în ariile de sud ale României; oamenii afirmă că s-ar implica ei înșiși în rezolvarea acestor probleme, în comunele dezvoltate. Considerăm că aceste rezultate conturează o imagine în tușe pesimiste a prezentului și viitorului

comunității din zonele cu o implicare și o participare comunitară scăzută. Nu credem că putem vorbi de comunitate acolo unde oamenii așteaptă ca doar primarul sau consilierul local să aibă inițiativa unor proiecte legate de comunitatea respectivă, sau unde oamenii nu au nici un interes de a desfășura activități de voluntariat în astfel de proiecte. Autoritățile locale pot constitui un catalizator al dezvoltării comunitare prin asumarea inițiativei unor proiecte de anvergură locală, cu condiția ca aceste proiecte să fie ulterior susținute și de membrii comunității. În satele în care acest lucru se întâmplă putem vorbi de comunități bine încheiate.

În ce privește a treia dimensiune, informarea și interesul față de problemele comunității și inițiativele Primăriei, datele globale arată un interes scăzut al locuitorilor din rural pentru aceste două aspecte. Particularizând în funcție de aria culturală, de modul de informare (direct sau indirect) și de gradul de dezvoltare al comunei, apar o serie de diferențe. Se disting ariile culturale Banat și Sibiu-Brașov ai căror locuitori preferă, într-o măsură semnificativ mai mare, să se informeze direct și activ, decât cei din alte zone, sau Ilfovul și Dobrogea unde informarea este pasivă. Există și zone în care datele sunt contradictorii, în sensul că oamenii își declară interesul, dar nu participa activ.

Răspunsurile reprezentanților administrației locale din rural ilustrează din nou poziția privilegiată a Transilvaniei față de celelalte regiuni: aici există într-o măsură semnificativ mai mare comitete de inițiativă sătești, iar obștea este percepută ca fiind mai activă decât în celelalte regiuni. De asemenea, în Transilvania regăsim procentul cel mai mare de săteni care fac muncă voluntară pentru comunitate (urmată de Crișana-Maramureș).

Explicația pentru rezultatele de mai sus este desigur complexă și trebuie să ia în calcul atât aspecte legate de istoria acestor regiuni, de existența cooperativizării în perioada comunistă, sau de existența minorităților etnice în zonele respective. Astfel, pentru Transilvania, Banat sau Crișana-Maramureș explicația vieții comunitare mai intense stă

parțial în apartenența de-a lungul timpului a acestor zone la imperii care au impus un anumit model occidental de conviețuire comunitară și o anumită mentalitate a locuitorilor în legătură cu necesitatea participării pentru buna funcționare a comunității. De asemenea, aceste zone se caracterizează prin numărul mare de etnici germani și maghiari, care au impus în rural un anumit model comunitar. Faptul că în Transilvania regăsim cele mai multe sate necooperativizate explicația, în parte, că aici nu a fost pervertit sensul asocierii pentru promovarea intereselor comunitare. Ca zonă puternic marcată de apropierea Bucureștiului, Ilfovul se caracterizează prin nivele ridicate de migrație circulatorie în străinătate și de navetism spre București, ceea ce este de natură să slăbească participarea comunitară. O altă direcție explicativă își are sursa în tipologia conturată de Dumitru Sandu (2004) ce diferențiază șase tipuri de sate. Conform acestei tipologii, în Dobrogea regăsim comunități izolate și de imigranți, ambele situații ducând la o slăbire a comunității.

Rezultatele de mai sus nu permit unele concluzii unitare, care să ia în calcul toate cele trei dimensiuni, de tip: regiunea/aria culturală respectivă are comunități rurale mai puternice, mai consistente. Un alt motiv ar fi acela că cele trei dimensiuni au fost analizate pornind de la trei baze de date independente, realizate pe trei eșantioane diferite și cu instrumente diferite, ce au urmărit fiecare aspecte distincte. Un alt motiv ține de modul de culegere a datelor, în eșantionul Barometrului Rural 2007 nefiind acoperite toate județele (spre deosebire de celelalte două). De aceea studiul de față rămâne unul cu valențe descriptive.

Note :

1. Eurobarometrul Rural 2002 a fost realizat pe un eșantion stratificat, probabilist, tri-stadial (eroare $\pm 2,6\%$), format din 1.963 persoane din populația rurală adultă a României. Eurobarometrul Rural 2005, (intitulat *Valori europene în sate românești*), realizat pe un eșantion de 1.516 persoane de vârstă adultă, din mediul rural (eșantion stratificat, probabilist, bi-stadial, eroare

de $\pm 2,5\%$). Eurobarometrul Rural 2007, realizat pe un eșantion de 1.511 persoane, probabilist, multistadial, stratificat, eroare de $\pm 2,52\%$.

2. Pentru detalii despre ariile culturale, vezi articolul lui Dumitru Sandu, 2002.

3. Din păcate Barometrul Rural 2007 nu permite testarea unor itemi în funcție de regiunea istorică și aria culturală, datorită faptului că eșantionul utilizat nu acoperă toate județele și toate regiunile.

4. Rezultate pe baza calculului valorii reziduale ajustate (VRA).

5. Metoda de extracție: Principal Axis Factoring. Metoda de rotire: Equamax. Testul grohotișului indică existența unui factor unic, argumentat de altfel de cadrul teoretic legat de capitalul social relațional formalizat (de exemplu, Woolcock, Narayan, 2000).

6. Datele culese în Barometrul Rural 2007 nu asigură o acoperire completă a regiunilor României: astfel, au fost culese date doar pentru trei-cinci județe din fiecare regiune, Crișana-Maramureș este reprezentată doar de Arad, iar pentru regiunile Banat și Dobrogea nu au fost culese date deloc.

7. Pachetul de itemi F13 este scalat pe o scală de cinci trepte (de la „de câteva ori pe săptămână” până la „deloc”) și cuprinde următoarele modalități de informare: lectura ziarelor locale, ascultarea posturilor de radio locale, urmărirea emisiunilor posturilor tv locale, accesarea Internetului, discuții cu prietenii/rudele/vecinii, panourile de informare ale primăriei/consiliului local, anunțurile verbale ale primăriei/consiliului local, afișe, fluturași ai primăriei/consiliului local, participarea la ședințele primăriei/consiliului local. Accesarea Internetului și discuțiile cu prietenii, colegii, vecinii au fost excluse din analiză, dovedindu-se nerelevante.

8. Anova a arătat că există o corelație semnificativă între cei doi factori (informare activă/directă și informare pasivă/indirectă), testul F având valorile 8,269 pentru primul factor și 7,108 pentru al doilea, ambele valori fiind semnificative la pragul de 0,01.

9. Este vorba de setul de itemi F14 din chestionar, legat de măsura în care locuitorii sunt interesați să se informeze despre proiectele și hotărârile Primăriei/Consiliului local, să participe la ședințele publice ale Primăriei/Consiliului local și să facă recomandări Primăriei/Consiliului local; și setul de itemi F16, referitor la cât de folositor este, pentru gospodărirea unei localități, ca locuitorii ei să se informeze despre

proiectele și hotărârile Primăriei/Consiliului local, să participe la ședințele publice ale Primăriei /Consiliului local și să facă recomandări Primăriei /Consiliului local.

10. $F_{Anova} = 3,071$, semnificativ la nivelul 0,01.

11. $KMO = 0,728$, iar factorul latent explică 78,29 % din variația totală, $F_{Anova} = 6,373$ semnificativ la nivelul 0,01.

Bibliografie

- Bauman, Z. (2000) *Comunitatea. Căutarea siguranței într-o lume nesigură*. Filipeștii de Târg : Editura Antet.
- Bădescu, G. (2003) Încredere și democrație în țările în tranziție. *Sociologie Românească*, I, 1-2, 109-128.
- Chavis, D. M. și Wandersman, A. (1990) Sense of community in the urban environment : A catalyst for participation and community development, *American Journal of Community Psychology*, 18, 1.
- Cicognani, E., Pirini, C., Keyes, C., Joshanloo, M., Rostami, R. și Nosratabadi, M. (2008) Social Participation, Sense of Community and Social Well Being : A Study on American, Italian and Iranian University Students. *Social Indicators Research*, 89, 1.
- Collier, P. (1998) Social Capital and Poverty. *Social Capital Initiative Working Paper 4*, World Bank.
- Durkheim, E. [1897] (2005) *Sinuciderea. Studiu Sociologic*. Filipeștii de Târg : Editura Antet.
- Frunză, M. și Voicu, B. (1997) Statul și țărănul român. Un studiu de caz. *Revista de cercetări sociale*, 3.
- Hillery, G. (1955) Definitions of community : Areas of agreement. *Rural Sociology*, 20, 2, 111-123.
- Hunter, A. (1974) *Symbolic Communities*. Chicago : University of Chicago Press.
- Mihăilescu, V. (1996) Două sate în tranziție. Tipuri strategice dominante în lumea rurală. *Revista de Cercetări Sociale*, 3, 3-25.
- Mitchell, C. J. (1969) *Social Networks in Urban Situations : Analyses of Personal Relationships in Central African Towns*. Manchester University Press
- Narayan, D. (1999) Bonds and Bridges. Social Capital and Poverty. World Bank – Poverty Group.
- Paxton, P. (2007) Association Memberships and Generalized Trust : A Multilevel Model Across 31 Countries. *Social Forces*, 86, 1, 47-76.
- Pop, L. și Rughiniș, C. (2000) Capital social și dezvoltare comunitară. Studiu de caz, în Zamfir, Elena și Preda, Marian (coord.). *Diagnoza problemelor sociale comunitare. Studii de caz*. București : Editura Expert.
- Putnam, R. D. (1993) *Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. (2001) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York : Touchstone.
- Rose, R. (1999) Another Great Transformation. Eastern Europe a Decade Later. *Journal of Democracy*, 10, 1, 51-56.
- Sandu, D. (2002) Ariile culturale ca matrice de sociabilitate. *Sociologie Românească*, 3-4, 77-92.
- Sandu, D. (2003) *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*. Iași : Editura Polirom.
- Sandu, D. (2004) Cultură și experiență de migrație în satele României. *Sociologie Românească*, II, 3.
- Stoneall, L. (1983) *Country life, city life. Five Theories of Community*. New York : Praeger Publishers.
- Suttles, G. D. (1972) *The Social Construction of Communities*. Chicago : University of Chicago Press.
- Uslaner, E. (2002) *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Voicu, B. (2005a) *Penuria pseudo-modernă a postcomunismului românesc*. Iași : Expert Projects.
- Voicu, B. (2005b) Social capital : Bonding or Bridging Europe ? , în Bogdan Voicu, Horațiu Rusu (eds.) *Social Sciences perspectives on the European postcommunist societies*. Sibiu : Editura Psihomedica.
- Wellman, B. (1979) The Community Question : The Intimate Networks of East Yorkers. *American Journal of Sociology*, 84, 1201-1231.
- Wilkinson, K. (1991) *The Community in Rural America*. Westport : Greenwood Press.
- Woolcock, M. și Narayan, D. (2000) Social Capital : Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15, 2, 225-249.

Anexe**Anexa 1. Indicatori disponibili în Eurobarometrul Rural 2005 și dimensiunile pentru care aceștia sunt relevanți**

Barometrul Rural	Indicator	Relevant pentru...
2005	A3c – Încrederea în oamenii de pe stradă	
	J4c – satisfacția față de viața socială (relații cu prietenii, colegii, rudele, vecinii)	
2007	E4 – încrederea în primar, consilier, preot, profesori și învățători, doctor, polițist, micii întreprinzători și asociațiile agricole	Capital social relațional
	E5 – membru în asociații agricole, consiliu/comitet parohial sau administrația bisericii, comitet de părinți la școală, comitet de inițiativă sătesc/comunal, asociații sportive/artistice, partid politic, roată de bani, asociația producătorilor agricoli.	
2005	F3 – capacitatea comunității de a finaliza un proiect comunitar	A acțiune colectivă comunitară
	F4da – motivele reușitei de a finaliza un proiect comunitar	
	F4nu – motivele eșecului de a finaliza un proiect comunitar	
	F21 – persoanele implicate în rezolvarea problemelor comunității (în eventualitatea apariției unor probleme grave)	
	F5 – oameni cu inițiativă din sat	
2007	E2 – lucrul împreună cu alți oameni din sat pentru a face ceva în beneficiul comunității (curățare șanțuri, pietruire, văruire, diverse reparații etc., indiferent dacă voluntar sau obligatoriu)	
	E3 – intenția de a participa cu timp/muncă sau bani într-un proiect comunitar fără beneficii personale directe, dar care ar aduce beneficii multora dintre locuitorii satului	
2005	F13 – informarea în legătură cu proiectele și hotărârile Primăriei și Consiliului Local	Informare și interes față de problemele comunității și inițiativele autorității locale
	F14 – interesul pentru relația cu Primăria (informare, participare la ședințe, recomandări)	
	F16 – utilitatea relației între cetățeni și Primărie pentru gospodărirea unei localități	
	F7 – ultima întâlnire publică a membrilor comunității	

Anexa 2. Indicatori disponibili în Eurobarometrul Rural 2002
*(întrebări adresate reprezentanților administrației locale),
 relevanți pentru tema implicării în problemele comunității*

Indicator	Relevant pentru....
CBO – existența unui comitet de inițiativă în sat cu sarcina de a rezolva problemele comunității.	A acțiune colectivă comunitară
CBODA_6 – dacă oamenii din comunitate au ajutat acest comitet de inițiativă	
ASOCS_13 – cât de activ se implică obștea sătească în rezolvarea problemelor satului	
PART 1 – dacă sătenii din sat fac muncă voluntară	
PART 2 – cât de des s-au întâlnit membrii comunității în ultimul an, pentru a sprijini proiecte inițiate de primărie	
PART 5 a-f – cât de mult au participat membrii comunității la rezolvarea diverselor probleme din sat	

Primit la redacție : iulie, 2009